

Jón Jensson - Þrjár ritgjörðir (1903)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Bókasafns Kópavogs.

Skrifað inn á bls. 6.

Meiriháttar galli á bls. 14, 21, 24, 47.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

814
7cm
b

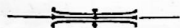
- 01 -

ÞRJÁR RITGJÖRÐIR

EFTIR

JÓN JENSSON

Sérprentun úr „Landvörn“.

REYKJAVÍK

Félagsprentsmiðjan

1903.

BÓKASAFN KÓPAVOGS

JAN 11 1891

1891

JOHN L. LINSLEY

JOHN L. LINSLEY

JOHN L. LINSLEY
1891

Þrjár ritgjörðir

eftir

Jón Jensson.

(Sérprentun úr „Landvörn“).

I. Um meinvætta-ritling Jóns Ólafssonar.

Það er nýkomið út dálítið flugrit, 20 bls., eftir hr. Jón Ólafsson, sem hann nefnir „Meinvættir Íslands. Lögstirfingarnir og flónin“.

Ritlingur þessi mun aðallega vera skrifaður í þeim tilgangi að hrekja ástæður þær, er ég hef nýlega fært til í riti mínu, „Uppgjöf landsréttindanna samþykkt á alþingi 1902“, fyrir því, að vér Íslendingar viðurkendum að grundvallarlögin dönsku gildi fyrir sérmál vor, ef vér samþykktum óbreytt stjórnarskrárfrumvarpið, sem alþingi samþykkti í fyrra sumar. Röksemdir þær, sem hr. Jón Ólafsson nú færir móti þessum ástæðum mínum, eru reyndar ekki nýjar fyrir mér, því að hann bar þær fram á borgarafundi hér í bænum í Iðnaðarmannahúsinu 1. þ. m., og ég hrakti þær þar allar, að mér fannst, all-rækilega. En þar sem hr. Jón Ólafsson samt sem áður hefur látið sér sæma að dreifa þessum sundurtættu röksemdum sínum út á meðal almennings, þá vil ég vegna málefnsins, sem er svo mikilvægt og áriðandi,

og vegna þeirra manna, er ef til vill kynnu að láta leiðast afvega í hugsunarleysi af rangfærslum þeim og villukenningum, er hr. J. Ó. ber svo rikulega fram fyrir menn í ritlingi sínum — benda stuttlega á helztu villurnar í röksemdafærslu hans.

Það er að eins málefnisins vegna, að ég svara hr. J. Ó. Hitt skiftir mig engu, þótt hann nefni mig meinvætt Íslands eða lögstirfing eða flón, fyrir það, að ég hef álitð það skyldu mína að sýna mönnum fram á það með rökum, sem enginn hefur enn þá hrakið og enginn málsmetandi maður einu sinni reynt að hrekja, að vér erum að kasta frá oss landsréttindum vorum, sem vér þó með engu móti viljum missa. Ég væri meinvættur Íslands, ef ég ekki hefði reynt að aðvara menn, þegar svona stóð á, og einkum ef ég hefði reynt eða reyndi að villa mönnum sjónir á málinu og ynni á þann hátt að því, að vér töpuðum landsréttindum vorum.

J. Ó. byrjar mál sitt með því að reyna að sanna, að ég sé lögstirfingur (stokjurist). Hann sannar ekki annað með tilraunum sínum, en að hann veit ekki hvað „stokjurist“ er. Hann segir að ég blandi saman pólitík og lögfræði, viti ekki að það sé sitt hvað. Jú, ég veit það, en ég veit það líka, að það er oft nauðsynlegt í pólitíkinni að vita, hvaða rétt

maður á eða ekki á, til þess að geta byggt kröfur sínar í pólitíkinni á þeim grundvelli. Það sem gerir mig að stokjúrasta í augum J. Ó. er það, að ég hef sýnt fram á, að réttur vor gagnvart Dönum, sem vér eigum að lögum, er skertur, ef pólitik sú, er alþingi 1902 fylgdi, nær fram að ganga. Það er grundvöllurinn undir pólitik þingsins 1902, sem ég álit vera rangan, og ef þjóðin féllist á það álit mitt, mundi pólitíkinni verða breytt. Sér nú J. Ó. ekki, að ég blanda ekki saman pólitik og lögfræði? Hitt er ofurskiljanlegt, að J. Ó. leggur litla áherzlu á hvaða rétt vér eigum. Hann er þeirrar skoðunar (sbr. þjóðólfs-kálfinn fræga, sem nefndi sig „ríkisráðssetan“ og sem J. Ó. hefur loksins gengist við faðerni að) að lög og samningar þýði ekkert milli þjóða, þar gildi aðeins hnefarétturinn. Og það er ekki á þessu ári fyrst, að J. Ó. lýsir þessum andans framförum sínum. Í fyrra var honum, þó merkilegt megí heita, borgað af Bókmentafélaginu íslenska fyrir að prédika sömu kenninguna fyrir fólkinu í Skirni. Þar, í inngangi til fréttanna sem hann kallar „áttavisun“, heitir kenningin breytiþróunarlögmálið, sem höfundur þessarar mjög sem nýtt „siðalögmál“, stjórnfræðinnar. Og hann segir: Þeir menn, sem nú vaxa upp verða að læra að líta á þjóðernishugmyndina, sem fagra og hugðnæma *hjátrú* feðra sinna.

Er það ekki von þó manningum finnist ég vera gamaldags og lögstirfinn, þegar ég vil ekki að þjóðernið glatist?

Annað dæmi J. Ó. upp á lögstirfni mína á að vera það, að ég segi, að fyrir landsréttindi vor getum vér í *lagalegum skilningi* kallast þjóð. Þjóð er engin lagaleg hugmynd, segir J. Ó. J. Ó. ætti ekki að gefa sig út í að skrifa um lögfræðisleg efni, þegar hann er sýna fáfróður. Það er ekki nóg að vera „af einu ætterni með fósturjörð og tungu útaf fyrir sig“, eins og Færeyingar, til að vera þjóð í *lagalegum skilningi*. Hreppur (sveitarfélag), sem J. Ó. vill gjöra að þjóð frá mínu sjónarmiði, er ekki þjóð í lagalegum skilningi, af því að hann hefur ekki sjálfstæði gagnvart þjóðfélaginu, sem hann er í, honum er falin aðeins eða léð af þjóðinni ráðin í sveitarmálunum.

J. Ó. er að þræta fyrir það bæði í ritlingi sínum og í Þjóðólfi 20. marz þ. á., að hann hafi í fyrnefndum Þjóðólfskálfi reynt að ríra orðstír Jóns Sigurðssonar. Hann kveðst aðeins hafa sagt, að það hafi verið misráðið af J. S. að vilja á *einu alþingi* (1869) neita að taka til meðferðar stjórnarskrárfrumvarpið, er fyrir þingið var lagt. J. Ó. segir hér ekki satt. Hann segir í kálfinum: „mönnunum hefur alveg yfirsést hans (J. S.) stóra yfirsjón í stjórn mála-

baráttu vorri, en það var framkoma hans *síðustu árin*, 1869 sérstaklega“. Og enn fremur: „hefði hann mátt ráða, eins og hann vildi, að síðustu, þá er harla óvíst að vér hefðum nokkra stjórnarskrá fengið 1874, eða yfir höfuð á hans ævitíð“. Ég skil ekki, hversvegna J. Ó. er að ganga frá lítilsvirðingunni á starfi J. S. Það væri einmitt miklu samkvæmara því þroskastigi, sem J. Ó. er kominn á í pólitíkinni, að dæma alla stjórnmálabaráttu J. S. frá upphafi barnaskap og hégóma.

J. Ó. er óánægður með það, að ég kalla kenningu hans í „kálfinum“ „gleðiboðskap náðarinnar“ í pólitíkinni. Hann heldur því fram, að vér eigum ekki að vera að standa á rétti vorum gagnvart Dönum, því að enginn efi sé á því — Danir séu svo fullir velvildar og bróðurhuga í vörn garð — að vér getum fengið hverja breytingarívilnun sem vér getum samfært þá um að oss sé nauðsynleg. . . Þetta er réttlátast, segir hann svo. Hr. J. Ó. verður að fyrirgefa, að ég skil ekki hvernig það getur verið réttlátast að vér sleppum rétti vorum við Dani til þess að fara svo að knékrjúpa þeim til að fá hann aftur. Ef Danir eru fullir velvildar til vor, sem ég efa ekki, þá liggur næst, að vænta þess réttlætis af þeim, að þeir taki til greina hinar sanngjörnu kröfur vorar, Hitt er gleðiboðskapur náðarinnar í pólitíkinni.

Þar sem ég kalla kenninguna í „kálfinum“ trúleysi á sannleik og réttlæti, á ég við prédikunina um hnefaréttinn, sem fyr er minnst á.

Þá þykist J. Ó. koma að efninu í ritlingi mínum. Ég held því fram, að með ákvæðinu „í ríkisráði“ samþykkjum vér að öllu skoðun Dana á stjórnlagastöðu vorri, svo að þar með sé viðurkennt gildi grundvallarlaganna dönsku í sérmálum vorum, ráðgjafi vor verði þá danskur ráðgjafi, sem beri aðallega ábyrgð fyrir ríkisþingi Dana og eigi fyrst og fremst að líta á hagsmunir Dana, og stjórnarskrána geti löggjafarvald Dana tekið af oss eða takmarkað eftir vild, hvenær sem því þóknist svo.

J. Ó. segir að ég færi sem sönnun þess, að orðin „í ríkisráði“ hafi nefnda þýðingu og megi því eigi standa í frv., það, að Jón Sigurðsson hafi álitnið að sérmál vor ættu ekki að vera borin upp í ríkisráði. J. Ó. blátt áfram skrökv-ar þessu upp, líklega til þess að fá tækifæri til að koma með gömlu vitleysuna sína um ríkisráðssetu-samþykktina 1869, sem ekkert kemur þessu máli við. En þó ég hafi vitnað til J. S. um skoðun hans í þessu máli, þá gæti ég það vel, því að mér er vel kunnugt um það, að hann var í öllu samdóma ritgerð um þetta efni, sem systursonur hans, Sigurður sál. Jónsson sýslumaður, skrifaði í Andvara 1877 um stjórnarlög Íslands, en þar er í öllu veru-

legu sömu skoðunum haldið fram sem ég aðhyllist. Það er ekki að marka hvað Halldór Jónsson segir úr þessari ritgerð í sinni frægu Þjóðólfs-grein í fyrrasumar. Hann hefir auðsjáanlega ekkert skilið í henni og höfundinn gat hann ekki einu sinni nefnt rétt.

J. Ó. á annars hágt með að breiða yfir það, að J. S. fékk Benedikt Sveinsson 1875 til að gera fyrirspurn um ríkisráðssetu ráðgjafans. Hann býr það til, að það hafi verið tilgangur þeirra beggja, J. S. og B. S., með fyrirspurninni, að vilja fá með því sérstakan ráðgjafa skipaðan fyrir Ísland. Ætli þeir hefðu þá ekki heldur beint farið fram á það, heldur en að vera að dylja vilja sinn og tilgang með spurningum um það, hvort Íslandsráðgjafinn, sem þeir vissu að var jafnframt dómsmálaráðgjafi, ætti *sem slíkur* að sitja í ríkisráðinu? Nei, það er alveg áreiðanlegt, að ég get vitnað til beggja, J. S. og B. Sv., til stuðnings mínu máli, að ráðgjafi Íslands eigi ekki að sitja í ríkisráði Dana.

Ennþá er Jón Ólafsson þá ekki farinn að hreifa við ástæðum mínum í ritlingi mínum. En nú byrjar hann, á 14. bls. í ritlingi sínum. Ég segi, að aðrir ráðgjafar megi ekki sitja í ríkisráði Dana en danskir ráðgjafar, sem skipaðir séu samkvæmt grundvallarlögum Dana. Þetta segir J. Ó. að ég

segi ekki satt. Í 15. grein grundvallarlaganna um ríkisráðið stendur: ráðgjafarnir til samansmynda ríkisráðið. Í næstu grein á undan (14. gr.) stendur: ráðgjafana getur konungur eða fólksþingið kært fyrir embættisfærslu þeirra. Ríkisréttur dæmir málin gegn þeim. Og þar áður er talað um að konungur skipi ráðgjafa sína o. s. frv. Ætli það séu nú ekki sömu ráðgjafarnir, sem er talað um í öllum þessum greinum? Jú, vafalaust, enda segir það sig sjálft. Ríkisráðið erráðssamkoma allra dönsku ráðgjafanna, sem allir bera sömu hagsmunina (danska) fyrir brjósti og liggja allir undir sömu ábyrgðinni (ríkisþings). Það er eðlilegt og sjálfsagt, að þar sé ekki viðstaddir aðrir sem ekki er eins ástatt fyrir, þeir yrðu að teljast óviðkomandi. Mér þætti annars fróðlegt að sjá J. Ó. sýna á prenti (þó ekki væri nema í Þjóðólfi) skýlaust vottorð frá einhverjum lögfræðingum um það að þeir álíti, að aðrir ráðgjafar megi sitja í ríkisráði Dana en danskir ráðgjafar, sem bera ábyrgð fyrir ríkisþinginu samkvæmt grundvallarlögunum. Það ætti að vera hægt að fá slíkt vottorð hjá lögfræðingum hér í bæ, þeir eru ekki svo fáir, ef J. Ó. hefir rétt fyrir sér. En hafi ég rétt fyrir mér í þessu atriði, og það hef ég hvað sem J. Ó. þvælir, þá er það líka víst, að vér getum ekki sett ráðgjafa vorn inn í ríkisráðið

með ákvæði um það í stjórnarskránni því að það væri breyting á grundvallarlögunum. Í stjórnarskránni getur að eins staðið *viðurkenning* á því, að ráðgjafi vor eigi í ríkisráðinu að vera vegna þess hann eigi þar sæti samkvæmt grundvallarlögunum, sé með öðrum orðum danskur ráðgjafi, beri ábyrgð fyrir ríkisþinginu o. s. frv. Að Íslandsráðgjafinn hefur setið í ríkisráðinu hingaðtil kemur ekkert þessu máli við. Spurningin kemur fyrst fram fyrir alvöru, þegar vér fáum sérstakan ráðgjafa, og þá megum vér ekki viðurkenna að hann eigi að sitja í ríkisráðinu, því að þá samþykkjum vér skoðun Dana, sem álíta, að hann eigi að vera einn af dönsku ráðgjöfunum. Það er engin mótsögn hjá mér, þótt ég segi, að ráðgjafi vor megi gjarnan fyrir oss fara inn í ríkisráðið, ef Danir þola honum það, svo framarlega sem hann viðurkennir ekki að hann eigi að sitja þar sem danskur ráðgjafi: þá héldi hann öllu sjálfstæði sínu gagnvart dönsku ráðgjöfunum og gæti bægt frá sér öllum afskiptum þeirra af íslenskum sémálum. En með viðurkenningunni breytum vér honum í danskan ráðgjafa, sem Danir vilja að hann sé. og þá væri sjálfstæði hans og vort horfið.

J. Ó. kannast við skoðun Matzens háskólakennara um gildi grundvallarlaganna í sémálum vorum. En hann segir, að hún komi oss.

ekkert við. Stjórn vor, bæði fyrri stjórnir og núverandi stjórn, hefur þó sýnt áþreifanlega, að hún hefur alveg sömu skoðun. Það hef jeg sýnt ljóslega fram á í ritlingi mínum. Matzen sýnir hvert skoðun stjórnarinnar leiðir, og J. Ó. verður hræddur við afleiðingarnar, þó að hann, sem er orðinn laus við þjóðernishjátrúna, ætti ekki að hræðast þær. Hann neitar afleiðingunum, af því hann veit, að mönnum myndi ekki litast á blikuna og vörnin hans fyrir innlimuninni færi þá í mola. J. Ó. segir, að vinstri-stjórnin, sér vitanlega, haldi ekki fram skoðun Matzens. Það er rétt af J. Ó. að fullyrða ekkert; hann myndi gera það, ef það væri ekki al-ófært. En ég hef sannað í ritlingi mínum, að vinstri-stjórnin hefur alveg sömu skoðun sem hægri-mannastjórnin í þessu efni. J. Ó. segir, að ráðgjafi vor sýni með því, að hann vill fá skýlausa ákvörðun um ríkisráðssetuna inn í stjórnskrá vora, að hann þykist eigi geta gefið lög um það án vors samþykkis. Mikið þarf J. Ó. að sækja vizku sína til ráðgjafans. Það sýnist þó ekki þurfa að fá að vita það hjá ráðgjafanum, að hann getur ekki sett oss lög án vors samþykkis. J. Ó. þarf að vita það líka, að vér og ráðgjafinn í sameiningu getum heldur ekki sett Dönum lög, en það myndum vér gera, ef vér ákvæðum, að ráðgjafi vor ætti að

sitja í ríkisráðinu, þó að grundvallarlögin bönnuðu það.

J. Ó. neitar því, að orð ráðgjafans, þar sem hann segir í athugasemdunum við frumvarpið 1902, að það sé stjórnskipuleg nauðsyn, að ráðgjafinn beri sérmálin upp í ríkisráði Dana, þurfi að lúta að því að hann álti að grundvallarlögin gildi fyrir oss; orðin þýði það að eins, að hann álti að ráðgjafi vor eigi að sitja í ríkisráðinu, „samkvæmt almennum stjórnarskipulegum hugmyndum“. J. Ó. ætti að vita það, að „almennar stjórnskipulegar hugmyndir“ eða „hlutarins eðli“, sem hann líka nefnir þessar þokumyndir sínar, geta þó ekki komist að eða gilt, þar sem full lögskipun er fyrir, eins og er um það, hverjir skuli eða megi sitja í ríkisráði Dana. Grundvallarlög Dana segja fyrir um það, og það svo ljóst og rækilega, að það er hlægilegt að vera að vitna um það efni til „almennra stjórnskipulegra hugmynda“. Ákvæði grundvallarlaganna, að í ríkisráðinu megi ekki sitja aðrir ráðgjafar en danskir (grundvallarlaga)-ráðgjafar eru nú einmitt samkvæm almennum stjórnskipulegum hugmyndum um skipanir ríkisráða, en væru þau það ekki, þá giltu samt grundvallarlögin, en ekki „hugmyndirnar“.

J. Ó. segir að það geri ekkert til, á hvaða ástæðum ráðgjafinn hafi byggt ákvæðið um ríkisráðssetu Íslandsráðgjafans í frv. 1902. Þótt

vér samþykkjum frv., þá samþykkjum vér eigi þar með ástæður þær er fyrir honum kynnu að hafa vakað. J. Ó. athugar ekki, að ástæðurnar hér liggja einmitt í orðum frumvarpsins sjálfs, sem yrðu tóm markleysa ef þau væru ekki byggð á þeim ástæðum, er ráðgjafinn lýsir, nefnilega þeim, að ráðgjafi vor sé einn af dönsku grundvallarlagaráðgjöfunum, sem því eigi samkvæmt grundvallarlögunum að sitja í ríkisráði Dana.

J. Ó. segir, að þar sem ég og Íslendingar allir játum Kristján IX. konung vorn, þá liggi í þessari játningu engu minni viðurkenning á gildi grundvallarlaganna en í ríkisráðsákvæðinu í stjórnarskrárfrumvarpinu 1902, því að danska löggjafarvaldið, ríkisþingið, sem sett er með grundvallarlögunum, hafi samið ríkiserfðalögin, og þau hafi gert Kristján IX. að konungi vorum. Kristján IX. sé því konungur vor í krafti grundvallarlaganna. Ekki veit ég, hvert hugsunarþoka J. Ó. getur leitt hann, þegar hann getur komið með aðra eins lokleysu og þessa. Hann skilur ekki muninn á sameiginlegum málum vor og Dana og sérmálum vorum. Það er eitt af sameiginlegu málunum, hver sé konungur vor og Dana. Danir ráða því eins og sameiginlegu málunum yfir höfuð. Að því leyti er þau mál snertir, ráða þannig stofnanir grundvallarlaganna einnig fyrir oss sem óað-

skiljanlegan hluta Danaveldis, bæði ríkisþingið og dönsku ráðgjafarnir og ríkisráðið danska. Þessu neitar enginn. Um sérmál vor ráða þessar stofnanir þar á móti engu nema því einu, hver sé konungur yfir sérmálum vorum, því að það á að vera sami konungur vor og Dana; Ísland er óaðskiljanlegur hluti Danaveldis. Það getur því ekki legið viðurkenning um gildi grundvallarlaganna fyrir sérmál vor í því, þótt vér játum að Danir ráði því, hver sé konungur yfir sérmálum vorum, þar í liggur aðeins viðurkenning um að Danir ráði yfir sameiginlegu málunum, og því þá með, hver sé sameiginlegur konungur Íslendinga og Dana.

Manni kemur það ekkert á óvart eftir þetta, þótt lítið vit sé í næsta atriðinu, sem J. Ó. ætlar að slá mig af laginu með. Hann klykkir þennan dularbúna innlimunarritling sinn út með þeirri gáfulegu spurningu til mín — hann kallar hana verðlauna-gátu og vandamál, sem hann segist ætla mér að brjóta heilann um, og springa á sjálfsagt — hvernig Íslandsráðgjafinn eftir minni skoðun eigi að fara að, þegar það komi fyrir, að ríkisráðið danska hafi stjórn ríkisins á hendi í konungs stað. Spurningunni er auðsvarað, þó að J. Ó. hugsi það ekki. Ríkisráðið er, þegar svona stendur á, að skoða sem konung eins Íslendinga sem Dana, og Íslandsráðgjafinn verður því að bera

sérmálin upp fyrir ráðinu, til að fá úrskurð þess sem konungs, alveg á sama hátt og hann ber málin undir konung til að fá úrskurð hans.

Með þessu vindhöggi, og að slepptum nokkrum ómerkilegum ónotaorðum í garð annars manns, lýkur J. Ó. máli sínu í ritlingnum, þessu framhaldi Þjóðólfskálsins og breytiþróunarkenningar sinnar í Skírni í fyrra. En ég kalla ritlinginn framhald þessara kenninga vegna þess, að ég get ekki skilið, að J. Ó. hafi í raun og veru trúað sjálfur á mótbárur þær, er hann hefir fært fram í ritlingnum, gegn ástæðum mínum fyrir því að vér værum að gefa upp landsréttindi vor með frv. 1902, og skoða ég því ritlinginn fremur sem dularbúna tilraun til að leiða þjóðina til þess sem hann kallar í Skírni á þu hvitnuðum stað „að þekkja sinn vitjunartíma“, nefnilega að hverfa inn í stærra þjóðerni. Mér þykir reyndar kenna hér einkennilega mikillar óþreyju hjá J. Ó. eftir því að koma í framkvæmd þessum hugsjónum sínum, þar sem hér er ekki fyrir Ísland að ræða um að hverfa inn í engilsaxneska þjóðflokkinn, Bretaveldi, sem J. Ó. segir að verði „sú alvalda yfirþjóð heimsins, er ráðið fái lögum og lofum á þessum hnetti“, heldur inn í smáríkið Danmörku, sem þó þyrfti líka að „þekkja sinn vitjunartíma“ sem fyrst. En aðalatriðið mun vera að venja sig af þjóðernis-hjátrúnni sem allra

fyrst, svo að hún standi oss ekki fyrir þrifum-
lengur, og til þess er millibils-innlimunin í Dan-
mörku ágætt meðal.

Þegar þannig er litið á málið, verður það
skiljanlegt, að J. Ó. segir í upphafi ritlingsins,
að ef mönnum tækist að fá innlimunarorðin „í
ríkisráði“ út úr frv. 1902, þá „mundu þeir
vinna landi voru það mein, er það seint eða
aldrei biði bætur af. Þeir mundu limlesta til
örkumla framfaraviðleitni og þroska þjóðarinn-
ar um ófyrirsjáanlegan tíma“. Því að þessar
voðalegu afleiðingar gat J. Ó. aldrei meint að
eitt einasta aukapíng, sem úrfelling orðanna
mundi orsaka, gæti haft í för með sér.

II. Lárus Bjarnason stígur í stólinn móti sinni eigin kenningu.

Hr. Lárus Bjarnason sýslumaður hefir gefið út í Þjóðólfi aukna og endurbætta útgáfu af ræðu sinni á borgarafundinum 1. þ. m., en þangað var hann fenginn af heimastjórnarflokksstjórninni til að tala fyrir nærstatt þingmanns-efni þeirra, Tryggva Gunnarsson bankastjóra, og skýra fundarmönnum frá því, hvaða skoðun hann (Tryggvi) ætti að hafa í stjórnarskrármálinu. Tryggvi auðvitað opnaði ekki sinn munn, hann mátti það ekki og hann þurfti þess ekki heldur, því að allir vissu að L. B. talaði fyrir hann, svo að það var eins gott og hann hefði talað sjálfur.

Þegar L. B. flutti ræðu sína á borgarafundinum var hann svo frjálslýndur við mig, að leyfa mér að skjóta inn öðru hverju stuttum athugasemdum, sem voru nægar til að taka fæt-urna undan röksemdum hans, og ég þurfti því ekki að hrekja ræðu hans, eins og hún þá kom fram, í sérstakri ræðu. Þjóðólfur segir nú samt að L. B. hafi „tætt sundur á fundinum“ ástæð-

ur mínar gegn ríkisráðsákvæðinu í frumvarpi þingsins 1902. Að hann gerði það ekki, sýnir nú bezt þessi prentaða ræða, þó aukin og endurbætt sé, þegar lesinn er jafnframt eða athugaður bæklingur minn um „uppgjöf landsréttindanna“, og Þjóðólfur hefði í rauninni farið hyggilegast að ráði sínu, ef hann hefði viljað láta sögusögn sína um „sundurtæting“ L. B. á riti mínu ganga í fólkið, að prenta ekki ræðuna. Hann hefir nú samt gert það af sinni vanalegu einfeldni eða þá af þessari dæmalausu ókærni, sem altöf oft kemur fram í blaðinu og sem lýsir sér í því að blaðið spekulerar í því, að sumir lesendur þess trúi öllu hugsunarlaust, sem að þeim er haldið og vari sig ekki á því, að verið sé að fylla heilt blað með útúrsnúningum tómum og ósönnnum tilvitnunum eða blátt áfram bulli. Hvor sem nú ástæðan er af þessum tveimur, þá ætla ég að réttast sé, úr því ræðan er prentuð, að láta hana ekki alveg í friði, því að mér er annit um það málefni, landsréttindin, sem verið er að vinna á móti með henni, en ekki ímynda ég mér að ég hafi tíma til að taka nema helztu villurnar til athugunar og verði að skilja eftir hitt, sem gagnsæjast er.

L. B. byrjar með því að neita því að Íslendinga og Dani greini á um það, hvort grundvallarlögin ⁷gildi fyrir sérmál vor eða ekki. Hann tilfærir 7 sannanir, ¹sem hann kallar, fyrir því

að Danir álíti ekki að grundvallarlögin gildi fyrir sérmálin. Það er altaf talan á „ástæðunum“, sem L. B. er að rembast við að fá sem hæsta, hitt skiptir engu fyrir honum, hvort ástæðurnar eru nokkrar ástæður. En safnast þegar saman kemur, segir hann. Það er eins og veitingamaðurinn sem var að segja frá því að hann tapaði svo og svo mörgum aukum á hverri bjórflösku, sem hann seldi, „men det er Mængden der gjør det, vinur minn“, bætti hann við.

En svo ég viki aftur að ástæðum L. B., þessum 7, fyrir því, að það sé rangt hjá mér, að Danir álíti að grundvallarlögin gildi í sér-málunum, þá eru 6 af sönnununum alveg óviðkomandi málinu; 1 af þeim snertir ekki skoðun Dana um gildi grundvallarlaganna, hvorki fyr né síðar, og 5 af þeim snerta að eins skoðun Dana um gildi grundvallarlaganna áður en þeir byrjuðu eftir útkomu stjórnarskrárinnar sínar nýju innlimunartilraunir við oss, en ég hef einmitt í bæklingi mínum stutt réttmæti vorrar (Íslendinga) skoðunar á sambandinu við Danmörku við þessar viðurkenningar Dana áður og um það leyti, er stjórnarskráin varð til, og því lauslega vitnað til þessara viðurkenninga. Það sem L. B. átti að sanna, var, að Danir hefðu ekki haldið því fram síðan stjórnarskráin varð til, í síðari stjórnarskrárbaráttu

vorri, að grundvallarlögin giltu fyrir sémál vor. Það er aðeins ein ástæðan, 7. ástæðan, sem væri ástæða, ef hún væri sönn. Og hver ætli sú ástæða sé? Götótt flik, sundurtætt, frá Klemens Jónssyni, yfirmanni L. B. í heima-stjórnarflokknum, sem L. B. þiggur þakksamlega til að nota hana til að fylla töluna á ástæðunum. Ástæðan er sú, að einmitt orðin í frv. 1902: „í ríkisráðinu“ sanni að stjórnin álitu nú að ákvæði grundvallarlaganna um ríkisráðið gildi ekki fyrir Ísland, hvað þá heldur önnur ákvæði í grundvallarlögunum. Þó að ráðgjafinn segi hið gagnstæða í ástæðunum við frv. og þó að ákvæðið væri tóm markleysa nema grundvallarlögin gildi fyrir sémálin, þá gerir það ekkert til. 7. ástæðan verður að vera til. Þetta var nú sundurtætingin á því að ég segi að Danir vilji telja grundvallarlögin gildandi í sémálum vorum. Ekkert nema bull í ástæðna stað. Reynir L. B. þá ekki að hrekja sannanir *mínar* fyrir þessu atriði í bæklingi mínum? Nei, hann þegir um þær, bæði skoðanir danskra háskólakennara og stjórnarinnar í angl. 2. nóv. 1885, og ráðgjafabréfum 29. maí 1897 og 26. maí 1899, m. m.

Hefði nú L. B. tekist með 7 ástæðunum að hrekja það, að Danir álitu að grundvallarlögin giltu í sémálum vorum, þá hefði hann óneitanlega staðið vel að vígi gagnvart mér og

minum ástæðum. En nú fór sem fór. Ástæðurnar voru tómur vindur. L. B. fann það líka sjálfur, að hann þurfti að gera betur, og svo fór hann að leggja út í að reyna að hrekja ástæður mínar fyrir því, að samþykkt ríkisráðs-ákvæðisins í frv. 1902 þýði viðurkenningu á gildi grundvallarlaganna í sémálum vorum.

Hverjar eru nú helztu setningarnar sem ég hefi byggt á þetta álit mitt?

1. Ríkisráðið er grundvallarlagastofnun.

2. Þar sitja ekki aðrir ráðgjafar en danskir (grundvallarlaga-) ráðgjafar.

3. Ráðgjafi vor á og má því að eins sitja í ríkisráðinu að hann sé danskur ráðgjafi.

4. Vér getum ekki breytt grundvallarlögunum, heldur ekki ákvæðinu um það, hverjir eigi sæti í ríkisráði Dana.

5. Ákvæðið í stjórnarskrá vorri um að ráðgjafinn eigi að sitja (eða bera mál upp) í ríkisráði Dana getur því ekki verið annað en markleysa, nema sem viðurkenning þess af vorri hálfu, að ráðgjafi vor sé danskur ráðgjafi og eigi sæti í ríkisráðinu samkvæmt grundvallarlögunum.

6. Stjórnin lýsir því skýrt og tvímælalaust í frv. og ástæðunum fyrir því, að hún hafi sömu skoðun og fyrri stjórnir, að Íslandsráðgjafinn eigi að sitja í ríkisráðinu samkvæmt grundvallarlögunum dönsku og sé því danskur ráðgjafi

eins og hinir, sem í ráðinu sitja. Hún vill fá viðurkenningu fyrir þessari skoðun sinni hjá Íslendingum. Heimildina til ríkisráðssetunnar þurfti hún ekki og *gat* ekki beðið Íslendinga um. Hún var fólgin í grundvallarlögunum, þegar Íslandsráðgjafiinn að eins er skoðaður sem danskur ráðgjafi.

Þessar setningar eða einhverjar af þeim átti nú L. B. að hrekja. En hvað gerir hann? hrekur ekki eina einustu af þeim, en kemur með einhvern hrærigraut af ómeltum þankabrotum, öllum hálfvitlausum og snúandi sitt í hverja áttina.

Fyrst heldur L. B. því fram, að þó að ráðgjafiinn segi í athugasemdum frumvarpsins að það sé „nú sem fyr stjórnarfarsleg nauðsyn“ (forfatningsmæssig Nödvendighed sem er rétt þýtt: stjórnlagaleg nauðsyn) að ráðgjafi vor sitji í ríkisráðinu, þá eigi hann þar ekki við það, sem liggur beint í orðunum, að það sé nauðsynlegt samkvæmt stjórnarlögum ríkisins, nefnil. grundvallarlögunum, að ráðgjafiinn sitji í ríkisráðinu.

L. B. segir, að orðin, að ríkisráðssetan sé stjórnarfarsleg nauðsyn, geti vel átt við þá föstu 29 ára gömlu venju, að mál vor hafa alltaf verið flutt í ríkisráðinu. Eins og það þurfi að vera nauðsyn, sem hefir verið venja að gera. Sérstaklega hér, að það þurfi að vera nauðsyn

að sérstakur Íslandsráðgjafi sitji í ríkisráðinu, þó að Íslandsráðgjafinn hafi hingað til setið í því, meðan hann var sami maður og dómsmálaráðgjafinn danski og varð því að fylgja honum. Nei það er sitthvað, venja og nauðsyn. Það er líka beint sagt hvera vegna það sé nauðsyn, nefnilega af því að stjórnarlögin (grundvallarlögin) skipi svo fyrir, það sé stjórnlagaleg nauðsyn.

Í öðru lagi segir L. B. að það sé ekki rétt að ríkisráðið sé *dönsk stofnun*. Eg hef sagt að ríkisráðið væri *grundvallalaga stofnun*, að það væri stofnsett af grundvallarlögunum og þau ákvæðu um setu í því og fyrirkomulag alt. Í þeim skilningi er það dönsk stofnun. L. B. segir að það sé *ríkisstofnun*. Ef L. B. meinar með þessu að ríkisráðið sé stofnun sem nái út fyrir svið þeirra mála, er grundvallarlögin grípa yfir, þá segi ég nei. Grundvallarlögin grípa ekki yfir sérmál vor og ríkisráðið þá ekki heldur. Það nær ekki til þeirra (sérmála vorra) heldur en dönsku ráðgjafarnir ná til þeirra. Það er samkoma þeirra einna. Það hafa, áður en Íslendingar fengu sín sérmál, verið sérmála-svæði í Danveldi, sem Danir viðurkendu að ríkisráðið næði ekki til. Slésvík og Holstein og Lauborg höfðu sín sérmál fyrir sig 1852 og sérstaka sérmálaráðgjafa, eins og vér nú höfum, sem ekki voru grundvallarlagaráðgjafar. Voru

þessir sérmálaráðgjafar keyrðir inn í danska ríkisráðið, þessa *ríkisstofnun*, sem L. B. kallar hana? Nei það var ekki álitíð að þeir ættu eða mættu vera þar, og Danir gættu laga gagnvart hertogadæmunum, vegna þess að hervaldið þýzka stóð bak við þau. Þá sýndi það sig, að ríkisráðið var að eins fyrir grundvallarlagaráðgjafana. Hvernig var þá farið að? Það var haldið annað ríkisráð, sem konungur stofnsetti sjálfur, leyndar-ríkisráðið svo kallaða, og þar komu saman allir ráðgjafar ríkisins, líka hertogadæmanna, og ræddu mál sín. En í því ríkisráði héldu hvorir sinni ábyrgð óbreyttri, dönsku ráðgjafarnir fyrir ríkisþinginu í sínum (dönsku) málum, og hinir fyrir konungi einum, því að þingin í hertogadæmunum voru enn þá að eins ráðgefandi þing. Hvers vegna fara nú ekki Danir eins að við oss? Þeir þykjast ekki þurfa að hafa sömu ceremoníurnar við oss, opna bara gildruna og segja: gjörið svo vel, ráðgjafinn ykkar er danskur ráðgjafi og á þess vegna einmitt að vera þarna inni. Og L. B. segir: ég þakka, ég þakka, og hann berst fyrir því ólmur að vér sláum því föstu með lögum, sem vér þurfum leyfis Dana til að breyta aftur, að ráðherra vor sé danskur grundvallarlagaráðgjafi, sem því eigi að sitja í grundvallarlagastofnuninni ríkisráðinu.

L. B. talar mikið um það að „eftirlitið“

yrði ómögulegt ef ráðgjafinn ekki sæti í ríkisráðinu. „Hvernig á eftirlitið þá að vera? Leysi þeir úr sem geta. Eg get það ekki“ segir L. B. Það virðist þó ekki vera viðunanleg niðurstaða hjá L. B., að Danir meggi framkvæma „eftirlitið“ svo að þeir gleypi alveg sérmálin okkar. Ég sé meira að segja ekki betur en að þá sé ekki lengur um neitt „eftirlit“ að ræða, því að sérmálin, sem eftirlitið á að vera með, eru þá horfin. Nei, eftirlitið geta Danir haft alveg eins utan ríkisráðsins eins og í því, og ráðgjafi vor yrði ekkert ver settur til að verja mál sitt og eyða misskilningi eða ágreiningsi, sem koma kynni upp milli hans og Dana-stjórnar um íslensk mál, þó hann ræddi slík mál við stjórnina utan ríkisráðs. Það yrði ekkert fremur farið á bak við hann með það er kæmi til íslenskra mála, þó hann sæti ekki í ríkisráðinu, hann útvegaði sér að sjálfsögðu fyrirfram að vita hvort danska stjórnin fyndinokkuð athugavert við mál þau, er hann ætlaði að bera upp fyrir konungi, og annaðhvort féllist hann þá á álit hennar eða reyndi að vinna hana til að láta undan, og ég skil ekki með neinu móti, að þessi viðskifti hans og dönsku stjórnarinnar þurfi endilega að fara fram í ríkisráðinu. En vilji Danir lofa ráðgjafa vorum að semja við sig þar, án þess við viðurkennum að það sé nokkur stjórnlagaleg nauð-

syn, eða án þess vér göngum í gildruna og innlimum oss, þá sé ég ekkert á móti því, þó ég sjái ekki að það sé nein þörf á því, að eftirlitið sé einmitt framkvæmt þar.

Nú kemur ný ástæða hjá L. B., sem ég veit ekkert hvað L. B. vill með, því að hún er í öllu falli ekki ástæða á móti mínu máli. L. B. vitnar til þess, að hið sérstaka löggjafarvald vort hafi gjört ákvæði um hæstarétt (að hann skyldi dæma mál móti ráðgjafa vorum) og sé þó hæstiréttur dönsk stofnun. L. B. hefur einmitt sjálfur sagt um þetta ákvæði, að það sé vafasamt hvort það sé ekki markleysa, þar sem hæstiréttur sé ríkisstofnun. (Andvari 1902 bls. 47). Þetta dæmi er þá einmitt til að styðja mál mitt, að vér getum ekki sett lög um ríkisstofnanir þ. e. danskar stofnanir, eins og ríkisráðið. Ég þakka L. B. fyrir hjálpina. Ég var alveg búinn að gleyma þessari vísindalegu uppgötvun L. B. um „vafasemdina“ um gildi hæstaréttar sem dómstóls í þessu tilfelli.

Þegar hér er komið grein L. B., þá er vaðallinn orðinn svo mikill og yfirvarpsástæðurnar svo gagnsæjar, að ég get ekki verið að eyða tíma mínum til að tína þær upp atriði fyrir atriði.

L. B. tekur sárt til þess, að ég segi um „heima“-stjórnarráðgjafann, að hann eigi í rauninni, vegna þess hann verði danskur ráðgjafi,

að teljast eiga heima í Danmörku, þar sem hjarta hans og herra (ríkisþingið) sé. L. B. vitnar til þess, að honum (L. B.) megi eigi stefna á Hellum, því að hann komi þar ekki nema á þingaferðum. En ég hef aldrei haldið því fram, að hjarta L. B. og herra sé á Hellum. Annars er ég að tala um, hvar ráðgjafinn í pólitískum skilningi eigi heima en ekki í processúellum skilningi.

L. B. rangfærir orð mín í ritlingi mínum, bls. 11. L. B. hefur eftir mér að ég segi þar að ráðgjafinn eigi að halda því fram, að hann sitji í ríkisráðinu *samkvæmt stjórnarskrá vorri einni. en ekki samkvæmt grundvallarlögum Dana*. Orð mín eru þau, að „hættulaust væri fyrir sjálfstæði hans (ráðgjafans) . . . þótt hann *faktískt* bæri málin upp fyrir konungi í ríkisráðinu, ef hann aðeins héldi því föstu, að hann bæri málin upp (þó í ríkisráði væri) *samkvæmt stjórnarskrá vorri einni, en ekki samkvæmt grundvallarlögum Dana*“. Eftir mínum orðum ber ráðgjafinn einmitt ekki málin upp *í ríkisráðinu* samkvæmt stjórnarskránni, en hann ber þau upp *fyrir konungi* (án þess nokkru skipti á hvaða stað) samkvæmt stjórnarskránni. Muninn á þessu tvennu hefur L. B. ekki viljað sjá.

L. B. er hróðugur yfir því, að með „heimastjórnarfrv. sé það útilokað, að ráðgjafi vor eigi

að bera ábyrgð fyrir rikisþinginu danska, því að orðin „fyrir sitt leyti“ (Alþingi fyrir sitt leyti) séu ekki í frv. (eins og það ekki heldur er í frv. alþingis 1901). L. B. gleymir því, að með orðunum „í ríkisráði“ í frv. 1902 er fengin skýr og tvímælalaus heimild fyrir ábyrgð Íslandsráðgjafans gagnvart rikisþinginu, svo að hitt ákvæðið, þó í því lægi eitthvað slíkt, er orðið fyrir það með öllu óþarft. Þessa ástæðu hefir L. B. annars fengið að láni frá foringja sínum Kl. Jónssyni.

Frá öðrum foringja sínum Hannesi Hafstein hefur hann lánað aðra ástæðu, uppgötvunina hans um að ráðgjafarnir dönsku beri eigi málin í ríkisráði upp fyrir konungi, heldur undir ríkisráðið (þ. e. ráðgjafana í sameiningu). L. B. heldur því þess vegna fram, að ríkisráðsákvæðið í frumv. 1902 sé á veg sjálfstætt ákvæði, sem sé allt annars innihalds en ákvæði grundvallarlaganna og sæki því ekkert til þeirra. Jeg hef sýnt fram á það ritlingi mínum, að dönsku ráðgjafarnir bera einmitt málin undir konung í ríkisráðinu og þá verður hlutverk Íslandsráðgjafans samkvæmt frumv. 1902 nákvæmlega hið sama og þeirra.

L. B. segir að það versni í öllu falli ekki hagur vor, þótt tekið sé upp í stjórnarskrárfrumv. að ráðgjafi vor skuli sitja í ríkisráði Dana, því að allir viti að sérmál vor muni

verða borin upp í ríkisráðinu framvegis einsog hingað til, þótt ekkert sé ákveðið um það í lögum vorum. En svo bætir hann við: að það væri enda viðfeldnara og að vér hefðum öflugri tök á ríkisráðssetunni ef hún væri ákveðin í lögum vorum, því að þá gætum vér fellt burtu ákvæðið um hana síðar meir, ef hún reyndist illa. Já, ekki er það ómögulegt, að vér gætum leikið oss að því að taka ákvæðið úr lögum vorum og inn í þau á vixl, en L. B. er nýbúinn að segja, að ráðgjafi vor muni sitja í ríkisráðinu eftir sem áður, þótt ekkert sé ákveðið um það í lögum vorum.

L. B. segir að endingu, að verið sé að blása að hatrinu gegn bræðraþjóð vorri, Dönum, með því að sýna mönnum fram á að þetta ákvæði „í ríkisráðinu“ þýði uppgjöf landsréttinda vorra. L. B. á eftir að sanna, að bræðraþjóð vorri væri nokkur greiði í því, að vér slepptum landsréttindum vorum. Eg fyrir mitt leyti er sannfærður um, að ef bræðraþjóð vor vissi hvað hér væri farið fram á við oss, nefnilega að halda dyrunum opnum fyrir Dani til að ganga á rétt vörn, sem þeir hafa viðurkennt að vér þurfum að eiga, þá mundi hún kunna stjórn sinni litlar þakkir fyrir tilraunir hennar í þessa átt, að minsta kosti svo framarlega sem vér sýndum það áþreifanlega að vér vildum ekki þola þær.

Einu verð ég að lyktum að bæta við. L. B. hélt því fram röggssamlega í ritgjörð um stjórnarmálið í Andvara, sem út kom í fyrra vor, að það færi í bága við stjórnarskrá vora, að ráðgjafi vor sæti í ríkisráði Dana, því að Ísland hefði þá ekki löggjöf sína og stjórn út af fyrir sig, eins og stjórnarskráin ákveður, ef ráðgjafi vor bæri sérmálin upp í ríkisráðinu. Og á þinginu 1902 sagði hann, sem framsögumaður meiri hlutans í stjórnarskrármálinu, að ákvæðið um ríkisráðssetuna hefði ekki átt að standa í frumvarpinu, það væru báðir flokkar þingsins sammála um. Nú berst þessi sami maður með hnúum og hnjám fyrir því, að koma þeirri skoðun inn hjá mönnum að ríkisráðssetan sé nauðsynleg, lögleg og beint ávinningur fyrir oss.

Hvernig getur þjóðin lagt nokkurn trúnað á orð slíks manns? Eru ástæðurnar, sem hann nú framflytur fyrir sinni nýju skoðun svo, að hér geti verið um *viðurkenning sannleikans* að ræða af hans hálfu?

III. Svar til yfirdómara Kristjáns Jónssonar.

Herra yfirdómari Kristján Jónsson, fram-sögumaður efri deildar í stjórnarskrármálinu á alþingi í fyrra sumar, hefur nú tekið til máls í ritlingi, 16 bls. að stærð, með yfirskriftinni „Í ríkisráði“, til að verja gjörðir sínar og alþingis 1902 í stjórnarskrármálinu, og reyna að hnekkja ástæðum þeim, er færðar hafa verið fram fyrir því, að ríkisráðsákvæðið í stjórnarskrárfrumv., sem alþingi samþykkti þá, þýði viðurkenningu af hálfu vor Íslendinga um gildi grundvallarlaganna dönsku í sérmálum vorum eða yfirráð þeirra yfir þeim.

Það var mikil gleði yfir útkomu þessa ritlings hjá öllum þeim — og þeir eru því miður og þótt ótrúlegt sé töluvert margir — sem vilja kæfa niður alla rannsókn um það, að alþingi 1902 hafi breytt rétt, er það með samþykkt ríkisráðsákvæðisins fór þvert ofan í margyfirlýatan vilja þings og þjóðar. Þessir menn sáu það, að þeir þurftu nú ekki lengur að hafa sjálfir ástæður á takteinum til að verja aðferð

alþingis, þeir gátu nú látið sér nægja að vitna til mikilsmetins og viðurkends lögfræðings, eins og yfirdómari Kristján Jónsson er. Ritlingnum var líka tekið með allri þeirri viðhöfn, sem hægt var að sýna honum, af báðum flokkum þingsins; framsóknarflokksstjórnin gaf ritinu meðmæli sín, með því að láta prenta á það, að það væri gefið út að tilhlutun hennar, og heimastjórnarflokkurinn er, að sögn, búinn að láta prenta nýja útgáfu ritsins á kostnað Þjóðvinafélagsins, sem sá flokkur hefir nú umráð yfir, og hefir þannig gefið ritlingum meðmæli Þjóðvinafélagsins, sem stofnað var til þess „að vekja og lifga meðvitund Íslendinga um það, að þeir séu sjálfstætt þjóðfélag og hafi því samboðin réttindi“. Eg vona, að mér takist að gjöra mönnum ljóst, áður en lýkur, að þessi meðferð heimastjórnarflokksins á fé Þjóðvinafélagsins er lítið sæmileg, þegar lítið er á nefnt markmið þessa félags.

Fyrir mitt leyti þótti mér í rauninni vænt um, að Kr. J. tókst á hendur vörn málsins. Frá slíkum manni sem honum mátti búast við að fram kæmu þær varnarástæður fyrir aðferð þingsins, sem til væru, og var þá hægt að taka þær til athugunar og rannsaka þær og prófa, hvort þær gætu staðizt. Geti þær það ekki, sem ég ætla að mér takist að sýna fram á, þá er ritlingur Kr. J. ný og mikilsverð

sönnun þess, að samþykkt þingsins 1902 árikisráðsákvæðinu verður ekki varin.

Kr. J. byrjar með því að telja upp umbætur þær, er stjórnarskrárfrumv. 1902 veiti oss á stjórnarfyrríkomulaginu og segir síðan um frumv., að með því verði í stuttu máli úrslit mála vorra tekin úr höndum útlendra valdsmanna og lögð í hendur vor Íslendinga sjálfra; vér fáum *innlenda* stjórn í staðinn fyrir *útlenda* stjórn; stjórn vor geti eigi haldist sem stjórn landsins, nema hún framkvæmi það eitt og framfylgi því, er alþingi vill vera láta. Frv. veiti oss *innlenda* eða *íslenska þjóðræðis-stjórn*.

Kr. J. fer hér algjörlega aftan að siðunum. Hann byrjar með því að byggja á því, sem hann ætlar sér að sanna. Hann verður þó að játa, og gjörir það líka í ritlingnum, að ef í frv. 1902 (rikisráðsákvæðinu) felst viðurkenning á gildi grundvallarlaganna og yfirráðum þeirra yfir sérmálum vorum og ráðgjafi vor verður eftir frv. danskur (grundvallarlaga-) ráðgjafi, með ábyrgð fyrir rikisþinginu danska o. s. frv., þá fellur um koll öll lofdýrð hans um þessar mikilvægu stjórnarbætur, sem frv. 1902 á að veita oss. Þá snúast allar setningar hans við. Vér getum þá einmitt með réttu sagt, að úrslit mála vorra verði með frumv. tekin úr höndum Íslendinga og lögð í hendur

útlendinga, að vér fáum útlenda stjórn í staðinn fyrir innlenda; stjórn vor geti þá því að eins haldist, að hún fylgi fram vilja ríkisþingsins danska, og þjóðræðisstjórnin verði dönsk þjóðræðisstjórn, sem komi fram í því, að vér verðum að hlýða vorum danska ráðgjafa látaust, meðan hann er í samræmi við danska ríkisþingið, þar sem þungamiðja „þjóðræðisins“ verður.

Kr. J. ætlaði nú að sanna, að í ríkisráðsákvæðinu í frv. fælist ekki viðurkenning á gildi grundvallarlaganna, og það átti hann að gjöra, áður en hann fór að lofa umbæturnar, sem frv. inniheldur að öðru leyti. Kr. J. veit og kannast við það, að ég álít umbætur þær, er vér eigum kost á í frv. 1902, mikilsverðar og góðar í sjálfu sér. Hann veit, að milli okkar er enginn ágreiningur um þær, að þær séu til bóta í sjálfu sér. En hann er mér líka samdóma um, að ef ríkisráðsákvæðið í frv. þýðir viðurkenning á gildi grundvallarlaganna, þá sé frv. óhafandi. Ágreiningurinn milli okkar er um það eitt, hvort slík viðurkenning liggi í ákvæðinu og hvort grundvallarlögin verði fyrir hana gild hjá oss. Þá spurningu átti Kr. J. fyrst að taka til álita, áður en hann fór að gylla fyrir mönnum frumvarpið. Þessi kafliritgjörðarinnar átti því að vera óritaður; hann er ekki til annars en að villa menn, fá þá til

að ímynda sér að verið sé að berjast á móti sjálfum umbótunum í frv.

Kr. J. kemst loks að efninu á 6. eða öllu heldur 7. bls. af þessum 16, sem ritlingurinn nær yfir.

Ég hefi sýnt fram á það í ritlingi mínum „Uppgjöf landsréttindanna samþykkt á alþingi 1902“, að Danir og Danastjórn hafa talið grundvallarlögin dönsku gildandi fyrir Ísland einnig í sémálunum, en að þeir hafa aldrei komið inn í stjórnarlög vor neinni viðurkenningu um þetta fyr en í frv. 1902, en í því frv. er ríkisráðsákvæðið byggt á og hlýtur að byggjast á þessari skoðun Dana um gildi grundvallarlaganna í sémálunum, og samþykkjum vér því skoðun þessa með samþykkt ríkisráðsákvæðisins.

Kr. J. gjörir sér lítið fyrir; hann neitar því hreint og beint, að Danir hafi haldið því fram síðan 1874 eða 1871, að grundvallarlögin væru gildandi lög fyrir Ísland. Kr. J. romsar upp heilmikið af ástæðum, sem hann telur vera fyrir því, að grundvallarlögin gildi ekki fyrir Ísland, og svo úrskurðar hann blátt áfram, að það hafi ekki verið *unt* fyrir Dani að halda því fram, að grundvallarlögin gildi á Íslandi, hefir jafnvel þau orð, að þeir hafi með aðferð sinni *viðurkent*, að grundvallarlögin gildi ekki á Íslandi og hafi ekki gilt. Kr. J. gleym-

ir því algjörlega, að hann hefir ekki úrskurðarvald í þessu máli. Hann hefir, því miður, engan mynduglega til að útkljá ágreininginn, sem er um þetta efni, milli Dana og Íslendinga, með dómsúrskurði sem sé bindandi fyrir báða mál aðila. Það gefur orðum Kr. J. ekki meiri kraft, þó að hann segi, að „enginn skynbær maður“ hafi látið sér til hugar koma að grundvallarlögin dönsku giltu á Íslandi þegar frv. 1902 var fyrir alþingi. Eru þeir þá ekki skynbærir menn háskólakennarar Dana, bæði Matzen og Goos o. fl. Þeir halda því þó einmitt fram, að löggjafarvaldið danska (ríkisþingið og konungur) hafi með því að gefa út stöðulögin 2. jan. 1871 slegið föstum yfirráðum hins danska löggjafarvalds og grundvallarlaganna dönsku yfir Íslandi.* Eftir þeirra kenn-

*) Matzen prófessor segir þannig í ríkisrétti sínum: Með lögum þessum (stöðulögunum) hafa þannig konungur og ríkisþingið sem réttir aðilar hins almenna fullvalda (suveræne) löggjafarvalds skipað afstöðu hins almenna löggjafarvalds ríkisins gagnvart hinu sérstaka löggjafarvaldi landsins; þannig að vald hins fyrnefnda hefir verið takmarkað og nokkuð af því fengið í hendur hinu síðarnefnda; *en auðvitað er það þó — og því mega menn alls ekki gleyma. — að tilveruréttur hins sérstaka íslenska löggjafarvalds jafnan er háður hinu almenna löggjafarvaldi konungsríkisins* (til enhver Tid kun fungerer i Afhængighed af den almindelige kongerigske Lovgivningsmagt), *því að það vald,*

ingu er því útgáfa laganna 2. janúar 1871 af löggjafarvaldi Dana töluvert annað en viðurkenning frá Dana hálfu um að grundvallarlögin gildi ekki á Íslandi, eins og Kr. J. segir. Þeir telja hana einmitt sönnun þess, að grundvallarlögin gildi á Íslandi, því að það hafi verið í krafti yfirráða grundvallarlaganna yfir Íslandi, að ríkisþingið skipaði málum vorum með lögunum 2. jan. 1871.

Stjórnarfyrríkomulagi voru er, eftir kenningu þessara háskólakennara, skipað með einföldum lögum (stöðulögunum) eins og venja er um stjórnarfyrríkomulag í nýlendum eða undirlægjum ríkja, og eins og gjört var um stjórnarfyrríkomulagið á Vesturheimseyjum Dana með nýlendlögunum 27. nóv. 1863 — en þessar eyjar hafa Danir, eins og kunnugt er, tvisvar verið komnir á fremsta hlunn með að selja

sem gefið hefir lögin, getur líka breytt þeim og numið þau úr gildi.

Og í ágripi af ríkisrétti eftir Goos og H. Hansen segir svo: Tilveruréttur hins sérstaka íslenska löggjafarvalds er þó háður löggjafarvaldi konungsríkisins. Þar sem þetta siðarnefnda vald samkvæmt sinu almenna fullvaldi (Suverænitet) í öllum málefnum ríkisins með lögunum 2. jan. 1871 hefir lagt þann réttargrundvöll, sem stjórnarskrá Íslands er byggð á, þá er það líka, skoðað frá réttarins sjónarmiði, eitt þess um komið, að breyta þessum grundvelli eða kippa honum burtu.

og gjöra sér með því peninga úr þeim. Það er eftir kenningu háskólakennaranna í aðalhugsuninni ekki svo ýkjamikill munur á stjórnarlegri stöðu þessara nýlendna og Íslands. Danir skamta báðum sjálfsforræði, ljá þeim það, eftir vild, en geta tekið það af þeim aftur, þegar þeim lízt svo, eftir eigin geðþótta, án þess undirlægjurnar hafi þar um nokkurt atkvæði eða nokkurn sjálfstæðan rétt að bera fyrir sig. Báðum stjórnar danskur ráðgjafi með ábyrgð fyrir ríkisþinginu o. s. frv.

Kr. J. hlýtur líka að játa það, að stjórn vor verður þó að teljast með „skynbærum mönnum“, en hún hefir haldið því fram, eins og Kr. J. hlýtur að vita, frá því að stjórnarbarátta vor hófst — þó eigi ávalt með góðri samkvæmni við sjálfa sig í hinni fyrri baráttu fyrir 1874 — að grundvallarlögin væru gild á Íslandi. Í kgl. augl. 2. nóv. 1885 kemur þetta svo ljóslega fram sem hægt er.* og í ráðgjafa-bréfum 29. maí 1897 og 26. maí 1899 er beinlínis sagt, að ráðgjafi vor eigi að sitja í ríkisráðinu samkvæmt 15. og 16. gr. grundvallarlaganna og ráðgjafi vor að bera ábyrgð fyrir

*Þar er það berlega sagt í samræmi við kenningu háskólakennaranna, að vör eigum ákvörðun sér-málasvæðisins undir ríkisþingi Dana, gagnstæð skoðun vor færi í bága við stjórnarskipun ríkisins, sem grundvallarlögin hafi sett (den grundlovsmæssige Statsorden).

rikisþingi Dana samkvæmt 14. gr. grundvallarlaganna. Þar eru líka grundvallarlögin dönsku kölluð: hinn sameiginlegi grundvöllur laganna 2. jan. 1871 og stjórnarskrárinna. Ætli það vanti mikið á „samræmið“ milli dönsku stjórnarinnar og kenninga háskólakennaranna? Loks er frumv. 1902 og ástæðurnar við það augljós sönnun fyrir því, að stjórnin álitur grundvallarlögin gild á Íslandi, enda játar og Kr. J. það (á bls. 12), að vinstri-stjórnin hafi sömu skoðun á þessu atriði og hægri-stjórnin hafði (samkv. ráðgjafabréfum þeim, er nú voru nefnd).

Hvernig fer nú Kr. J. að segja, að Danir hafi eigi haldið því fram, að grundvallarlögin gildi á Íslandi? Kr. J. játar reyndar, að oss hafi verið ógnað með því, að einstök ákvæði grundvallarlaganna væru gild hér. „En þetta er markleysa ein“, segir hann, „annaðhvort verða *lögin sem lög að gilda hér* e: *lögin öll*, að svo miklu leyti sem þeim hefir eigi verið löglega breytt, eða ekkert af þeim gildir hér á landi. Og þetta síðara er rét:“. Kr. J. gleymir hér aftur, að hann hefir ekki úrskurðarvald í þessu máli. Danir skoða nú málið frá alt öðru sjónarmiði en vér Íslendingar, og frá þeirra sjónarmiði er það engin mein-ingarleysa, þótt allar greinir grundvallarlag-anna komi eigi til notkunar eða eigi við hér

á Íslandi. Þeir halda í hugsuninni fram nýlendu-theoriunni gagnvart oss, og þún er engin meiningarleysa, sem verður úrskurðuð vera vitleysa. Það eru yfirráð grundvallarlaganna, sem Danir halda fram. Ekki hafa Vesturheimseyjar fulltrúa í ríkisþinginu, og þó gilda grundvallarlögin þar á eyjunum eða fyrir mál þeirra.

Ég vona nú að það sé hverjum manni ljóst af því sem sagt hefir verið, að ágreiningurinn er enn óútkljáður milli Íslendinga og Dana um stjórnarlega stöðu Íslands, eða um það, hvort grundvallarlögin gildi á Íslandi eða ekki. Hvorir um sig hafa enn sína skoðun á því atriði. Vér verðum að hafa það hugfast, að deilan um það, hvort vér höfum þjóðlegt sjálfstæði eða erum eins og réttlaus nýlenda Danmerkur, stendur enn óútkljáð. Danir hafa enn álitlegar ástæður fyrir sínu máli, að þeim virðist, og þeir gjöra lítið úr öllum ástæðum vorum fyrir vorum málstað. Deilan snýst um það enn, hvort lög 2. jan. 1871 séu bindandi fyrir oss sem lög, er ríkisþingið hafi gefið út í krafti yfirráða grundvallarlaganna yfir oss og sérmálum vorum, og sem því ríkisþingið geti tekið aftur eða breytt með sömu heimild, eða hvort þessi lög, eins og vér höfum haldið fram, sé að eins að skoða sem yfirlýsing eða viðurkenning frá sambandsþjóð vorri, Dönum,

um það, að þau mál séu þeim óviðkomandi, sem í lögnum eru talin sérmál vor. Það sem oss ríður á, er að veikja ekki eða eyðileggja málstað vorn með því að hleypa inn í stjórnarskrá vora neinu, sem skiljast verður sem viðurkenning, um að sú skoðun Dana sé rétt, að grundvallarlögin séu gild í sérmálunum. Ef vér gjörum það, t. d. með því að setja í stjórnarskrá vora, að ráðgjafi vor eigi að bera sérmál vor upp í ríkisráðinu, þá höfum vér gefið slíka viðurkenningu, og þá höfum vér samþykkt skoðun Dana, um að grundvallarlögin séu gild fyrir sérmál vor *og hafi verið það*. Því að þetta er einmitt skoðun Dana og stjórnarinnar, *að grundvallarlögin hafi ávalt gilt fyrir sérmál vor*.

Kr. J. sér ekki hættuna af viðurkenningunni, vegna þess að hann gengur út frá því, að allri deilu hafi verið lokið milli Íslendinga og Dana um gildi grundvallarlaganna í málum vorum. En það er öðru nær en svo sé. Mér kom það sízt til hugar, að ég þyrfti að skýra það atriði fyrir Kr. J. Honum hefir þó fyrir skemstu verið það ljóst, sem ég hef nú þurft að vera að brýna fyrir honum, að vér mætum gjalda varhuga við að setja ákvæði í stjórnarskrá vora, sem styrkti þá skoðun eða þann skilning á stjórnarlegri stöðu vorri, að grundvallarlög Dana væru gild hér á landi. Á al-

þingi 1897 benti landshöfðingi á það, þegar stjórnarskrármálið var til umræðu í efri deild, að ef sett væri í stjórnarskrárlrv.: „konungur eða alþingi getur kært ráðgjafann“ o. s. frv., í stað orðanna: „Alþingi getur fyrir sitt leyti kært ráðgjafann o. s. frv., þá væri hætt við því, að málið myndi stranda á því, frumv. ekki geta öðlast staðfestingu konungs. En Kr. J. lýsti því þá yfir fyrir sína og nefndarinnar hönd, *eftir vandlega íhugun*, að „væri því slept (með því að halda orðalaginu „alþingi fyrir sitt leyti“) að minnast á hinn sjálfsagða ákærurétt konungsins, mundi það ekki verða skilið á annan hátt en þann, að grundvallarlög Dana giltu hjá oss um það atriði. En þann skilning vill nefndin ekki viðurkenna og ekki gefa neitt tilefni til þess með lagasetningunni, að álitid verði, að vér höfum viðurkent hann“. Og aftur segir hann: „Ég tók það fram áðan, að skoðun nefndarinnar væri sú, að ákvæðið í 3. gr. stjórnarskrárinnar: „Alþingi kemur fyrir sitt leyti ábyrgð fram á hendur ráðgjafanum“, gæti skilist svo, að það fæli í sér viðurkenningu um, að grundvallarlög Dana gildi hér á landi. Slíka yfirlýsingu fæst ég fyrir mitt leyti ekki til að gjöra.* Ég hef

*) Leturbreytingarnar í ræðunni eru eftir mig.

barist á móti því, nefndin öll var mótfallin því, og ég vona, að h. þingdeild sé samdóma nefndinni í þessu efni. Það er að visu sorglegt, ef þetta skyldi verða frv. til fal's hjá stjórninni, en ef svo skyldi verða þá er ekki nein samkomulagsvon við hana. Það sýnir oss þá, að vér verðum þá að hugsa um aðra leið í þessu máli. . . . Þetta er mín skoðun á þessu máli og hún er ekki ný; hún er gömul, margyfirveguð og hugsuð út í yztu æsar“. Enn segir Kr. J. á sama þingfundi: „krafan (stjórnarinnar) um að ráðgjafi vor skuli endilega sitja í ríkisráði Dana, er eingöngu byggð á þeirri skoðun, og getur ekki stuðst við neitt annað en það, að grundvallarlög Dana gildi hér á landi, en það mun enginn maður nokkru sinni fallast á“.

Þessa margyfirveguðu og út í yztu æsar hugsuðu, æfagömlu skoðun Kr. J., sem kemur fram í ræðustúfum þessum, set ég hátt upp yfir hina nýju og mjög svo vanhugsuðu skoðun hans í ritlingi hans, sem hann beiti nú til varnar flausturs-verki þingsins 1902. Í ræðustúfunum kemur það svo ljóst fram sem orðið getur, að stjórnin, að álit Kr. J., hafði þá skoðun 1897, að grundvallarlögin giltu á Íslandi, og að Kr. J. áleit þá, að vér myndum viðurkenna gildi grundvallarlaganna hér á landi með

því að samþykkja ákvæði í stjórnarskránni, er styddist við þá skoðun.

Það er nú sannað í ritlingi mínum „Uppgjöf landsréttindanna o. s. frv.“, og ég álit óþarft að fara að endurtaka þær sannanir hér, að ríkisráðsákvæðið í frv. 1902 *getur ekki* verið byggt á öðru en því, að grundvallarlögin gildi fyrir sérmál vor, og að stjórnin hefir, án þess að fara í neina launkofa með það, sagt þinginu þetta skýrt og tvímælalaust í ástæðnum þeim er fylgdu frv., og ætti það þá að vera einfalt mál, að vér samþykkjum gildi grundvallarlaganna dönsku fyrir sérmál vor með því að samþykkja ákvæðið.

Staðhæfing Kristjáns Jónssonar, sem ég er nú vonandi búinn að fella um koll, sú, að það hafi verið hafið yfir allan efa sumarið 1902, að grundvallarlögin væru ekki gildandi fyrir sérmál vor — er nú fóturinn undir allri frekari röksemdafærslu hans í ritlingnum, og röksemdafærslan er því öll í raun og veru hrakin og gjörð að engu. Hefði Kr. J. haft það hugfast, að ágreiningurinn var óútkljáður fyrir þing 1902, um það, milli Íslendinga og Dana, hvort grundvallarlögin gilda á Íslandi, og að báðir málspartar þykjast færa gildar ástæður fyrir sínu máli, eins Danir sem Íslendingar, þá hefði hann nú vafalaust, eins og 1897, verið andvígur samþykkt ríkisráðsákvæðisins, sem

ekki getur byggt á öðru en gildi grundvallarlaganna í sémálum vorum, og þá hefði hann nú séð það og skilið, að með viðurkenningu vorri værum vér *ekki nú fyrst að lögleiða* grundvallarlögin, heldur værum vér með samþykkt ákvæðisins að viðurkenna skoðun Dana, um að grundvallarlögin *hafi*, eins og þeir halda fram, *frá upphafi vega sinna gilt fyrir Ísland*.

Honum hefði þá og heldur ekki komið til hugar annað eins og það, sem hann segir á 10. bls., að viðurkenningin með ákvæðinu á gildi grundvallarlaganna gæti enga þýðingu haft nema grundvallarlögin væru um leið „samin á íslenzku, samþykkt eftir vissum reglum af báðum deildum alþingis og síðan auglýst fyrir þegnum.“ Þessi móðurlög voru sérstaka löggjafarvalds, sem grundvallarlögin eru eftir skoðun Dana, hefði átt að samþykkja af þessu barni þeirra, sérstaka löggjafarvaldinu íslenzka, til þess að þau væru gild á Íslandi!!

Og þá hefði Kr. J. heldur ekki dottið í hug að segja, að viðurkenning frá vorri hálfu um gildi grundvallarlaganna, er leidd yrði út úr ríkisráðsákvæðinu, væri þýðingarlaus, af því að hún bygði á þeirri *röngu skoðun* (Forudsætning), að grundvallarlögin hafi þegar áður verið gild fyrir oss. Grundvallarlögin hafa einmitt verið gild á Íslandi eftir skoðun Dana, og þá skoðun samþykkjum vér með samþykkt ríkis-

ráðsákvæðisins, svo að hér væri ekki um neina „ranga skoðun“ að ræða.

En þó að staðhæfing Kr. J., um að enginn skynbær maður hafi haldið því fram sumarið 1902, að grundvallarlögin giltu á Íslandi, væri rétt, og þó að það álitist einnig rétt, að vér gætum ekki með ríkisráðsákvæðinu viðurkennt gildi grundvallarlaganna svo að nokkra þýðingu hefði — en ég vona þó að ég sé fyllilega búinn að hrekja þetta hvorttveggja — þá á Kr. J. þó eftir að sanna, að samþykkt ríkisráðsákvæðisins væri ekki hrein og hlægileg *markleysa* alt að einu — eða, réttara sagt, öllu heldur einmitt fyrir það, að ákvæðið gæti ekki skilist sem viðurkenning á gildi grundvallarlaganna. Kr. J. þarf að sýna, að vér Íslendingar höfum heimild til að setja ráðgjafa vorn inn í ríkisráð Dana, að vér getum leyft honum að koma þar, að vér getum með öðrum orðum, eins og Kr. J. kemst að orði, gjört ríkisráðið að dansk-íslenzkri stofnun. Kr. J. segir, að með ákvæðinu, um að ráðgjafi vor skuli bera sérmálin upp fyrir konungi í ríkisráðinu, sé átt við það, að mál vor eigi að bera upp fyrir konungi í ráði því (ríkisráði) er Danakonungur alt af hljóti að hafa og sem í raun og veru sé stjórnarstofnun eins gömul og konungsvaldið í Danmörku. Ákvæðið geti því staðist þótt engin grundvallarlög væru til.

Í fyrsta lagi er nú við þetta að athuga

það, að ef engin grundvallarlög væru til, ef konungur væri einvaldur t. d., þá þyrfti ekkert ríkisráð það vera til, og svo mun hafa verið þegar Struensee var við völd í Danmörku. Ef þetta bæri aftur að, þá væri ekkert ríkisráð til, til þess að bera málin upp í. Verri galli er það þó á ákvæðinu, að það getur ekki staðist, með því fyrirkomulagi, sem nú er á stjórn Danmerkur, og sem ákvæðið þó einmitt var miðað við. Kr. J. kannast þó við það, að um ríkisráðið séu reglur settar í grundvallarlögunum. En eftir þessum reglum mega ekki aðrir ráðgjafar sitja í ríkisráðinu en danskir ráðgjafar, og þar sem nú ráðgjafi vor á ekki að vera danskur ráðgjafi, eftir kenningu Kr. J., má hann því ekki sitja í ríkisráðinu. Kr. J. játar þetta beinlínis, með því að segja, að búast hefði mátt við því, að frá danskri hálfu yrði því haldið fram, að ráðgjafi vor *mætti* eigi og *ætti* eigi að mæta í ríkisráðinu. En hann segir, að vér höfum nú vissu fyrir því, að eigi verði gerð mótspyrna gegn því af hálfu Danastjórnar, að ráðgjafi vor tali við konung í ríkisráðinu. Hvaðan veit Kr. J. þetta? Ef Íslandsráðgjafinn er ekki danskur ráðgjafi, þá getur ekki Danastjórn leyft honum að koma í ríkisráðið. Það væri brot á grundvallarlögunum. En Danastjórn hefir heldur ekki lofað neinu slíku. Í ástæðunum við stjórnarskrárfrv. 1902 er sagt, að það sé stjórnlagaleg *nauðsyn*,

að ráðgjafi vor beri málin upp í ríkisráðinu. Þetta er þó, hvernig sem á er litið, *meira en leyfi* til að koma þar, því að það er beint sagt, að það sé *naudsyn*, að hann sé þar, og þá væri það beinlínis mótsögn að segja, að leyfi þyrfti til þess. Það sanna er líka, að annaðhvort er ráðgjafi vor danskur grundvallarlagaráðgjafi og þá á hann (með stjórnlagalegri naudsyn, eins og ráðgjafinn orðar það) að sitja í ríkisráðinu, *eða* hann er ekki danskur ráðgjafi, og þá *má* hann *ekki* sitja í ríkisráðinu, og þessu getur danska stjórnin eigi breytt með neinu leyfi *eða* undanþágu. Konungur getur það heldur ekki. Hann er ekki í þeirri veru „aðalpersónan“ í ráðinu, að hann geti tekið hvern þangað inn sem honum þóknast. Hann verður að hlýða grundvallarlögunum.

Hvað verður þá úr ákvæðinu í stjórnarskránni, að ráðgjafinn skuli bera málin upp í ríkisráðinu, *ef grundvallarlögin gilda ekki hér á Íslandi, eins og Kr. J. heldur fram*. Það verður hrein markleysa. Nei, það verður verra en markleysa. Það verður til þess, að ráðgjafi vor getur ekki fengið löglegan úrskurð konungs, um lög vor og mikilvægar stjórnarathafnir, því að náð þessi á eftir ákvæðinu að bera upp fyrir konungi í ríkisráðinu, en þar má ráðgjafi vor ekki koma. Og þó að nú ein stjórn í Danmörku, t. núverandi stjórn, vildi og þyrði að leyfa ráð-

gjafa vorum að koma í ríkisráðið, þá mætti, eins og Kr. J. veit vel og kannast, meira að segja, við í ritlingnum, búast við því, að næsta stjórn vildi ekki leyfa það, og stöðvaðist þá alt lagasmíði vort, þangað til ríkisráðsákvæðið væri tekið úr lögum, en það gæti ekki orðið nema með stjórnarskrárbreytingu, og tæki hún þó nokkurn tíma, ef hún annars löglega gæti nokkurn tíma komist á, því að hvernig ætti að fara að fá staðfestingu konungs á stjórnarskrárbreytingu fremur en öðrum lögum undir þeim kringumstæðum, þar sem breytinguna þyrfti að lögum að bera upp fyrir konungi á þessum forboðna stað, ríkisráðinu. Hvernig getur Kr. J. þá haldið ríkisráðsákvæðinu fram, nema um leið væri viðurkent með því gildi grundvallarlaganna hér á landi?

Kr. J. kveðst ekki sjá neitt orð í því, sem komið hafi frá Alberti um stjórnarskrármálið, sem bendi í þá átt, að hann ætli að „fleka“ oss eða „narra“ oss til að viðurkenna grundvallarlögin. Ég fyrir mitt leyti hefi aldrei sagt eða skrifað eitt orð í þá átt að drótta þessu að Alberti. Ég hefi þvert á móti sagt, að hann hafi verið svo ljós og greinilegur í athugasemdunum við stjórnarskrárfrv., að það sé alveg óskiljanlegt, hvernig menn hafi misskilið, hvaða þýðingu hann lagði í ríkisráðsákvæðið, og hvaða stöðu hann ætlaði ráðgjafa vorum, að hann

ætlaðist til og áleit sjálfsagt, sem fyrri stjórnir, að hann væri danskur grundvallarlagaráðgjafi. Ég er viss um, að Alberti yrði steinhissa á Kr. J. og þinginu, að það skuli hafa misskilid frv. og athugasemdirnar svo herfilega, eins og raun er á orðin.

Kr. J. segir, að þarsem í athugasemdunum við frv. stendur, að það sé nú sem fyrri „en forfatningsmæssig Nödvendighed“ (stjórnlagaleg nauðsyn), að ráðgjafi vor beri málin upp í ríkisráðinu, þá styðji ráðgjafinn þar ekki skoðun sína um nauðsyn ríkisráðssetunnar við grundvallarlög Dana, því að hann hafi orðið „forfatningsmæssig“ en ekki „grundlovmæssig“. Má ég spyrja hr. Kr. J.: Er það ekki „forfatningsmæssigt“, sem er „grundlovmæssigt“? Og hvaða „Forfatning“ skipar fyrir um ríkisráðið, og hver mál eigi þar að koma, önnur en „Grundloven“? Nei, því verður ekki móti mælt, í athugasemdunum þýðir „forfatningsmæssig Nödvendighed“ nákvæmlega sama sem þar stæði „grundlovmæssig Nödvendighed“. Altal Kr. J. um, að „stjórnarhættir ríkisins“, „stjórnskipulegar reglur“, aðrar en grundvallarlögin, eða venja, sé þessi stjórnlagalega nauðsyn, sem Alberti nefnir, er tómur reykur og fjarstæða, og er mér óskiljanlegt, hvernig Kr. J. hefir getað fengið af sér að ympra einu sinni á öðru eins.

Kr. J. hefir þannig ekki tekizt að sanna, að í ríkisráðsákvæðinu í frv. 1902 fælist ekki viðurkenning á gildi eða yfirráðum grundvallarlaganna í sérmálum vorum, og þó honum hefði tekizt að sanna þetta, þá hefir hann ekki getað útskafið það, að ákvæðið yrði þá markleysa að minsta kosti — en í raun og veru gæti það orðið oss stórhættulegt, því að Danir hefðu það á valdi sínu, hvenær sem þeir vildu, að stöðva lagasmíð vora og stjórnarráðstafanir, með því að banna ráðgjafa vorum aðgang að ríkisráðinu, og gæti verið spurning um, hvort vér værum þá nokkuð betur settir heldur en jafnvel með 'innlimuninni', sem Kr. J. vill ekki kannast við, að ákvæðið feli í sér.

Eftir kenningu Kr. J. hefir samþykkt ríkisráðsákvæðisins í frv. 1902 „enga aðra þýðingu en þá, að staðfesta mjög gamla stjórnarvenju, sem vér ekkert getum ráðið við sjálfir“, þá venju, að ráðgjafi vor beri sérmál vor upp fyrir konungi í ríkisráðinu, en um afleiðingarnar af því, ef ákvæðið yrði felt úr frv., segir hann svo: „Verði það gert, er ég í engum vafa um, að stjórnarskrármálið er þar með fallið, öll vor barátta síðan 1895 árangurslaus og lítil útsjón til þess, að vér þá á næsta áratug fáum til leiðar komið nokkurri viðunanlegri breytingu á stjórnarfari voru.“ Er það nú ekki ótrúlegt, að stjórnin leggi svo mikla áherzlu á það, að fá oss til að

staðfesta venju, „sem vér ekkert getum ráðið við sjálfir“, sem stjórnin því getur látið haldast hvort sem vér viljum eða ekki — að hún, til þess að kúga út úr oss staðfestinguna, neiti oss um nauðsynlegar umbætur á stjórnarskránni, sem hún hefir viðurkennt að vér þörfnumst. Ef það er rétt, að úrfelling ákvæðisins kostar synjun á frv. og vonleysi um framgang málsins um lengri tíma, er það þá ekki ný sönnun þess, að það liggur meira í samþykkt ákvæðisins heldur en það sem Kr. J. kennir, meira en staðfesting venju, sem ekki þarf staðfestingu vorrar við til þess að haldist. Jú, einmitt, og þetta meira er viðurkenning vor á gildi grundvallarlaganna í sémálum vorum, því að, eins og Kr. J. sagði á alþingi 1897, „krafan um að ráðgjafi vor skuli endilega sitja í ríkisráði Dana, er eingöngu byggð á þeirri skoðun, og getur ekki stuðst við neitt annað en það, að grundvallarlög Dana gildi á Íslandi“, og þá skoðun myndum vér samþykkja með ákvæðinu. Ef þetta felst í ákvæðinu, þá fyrst yrði meining í því að ætla að stjórnin sæki málið fast.

Ég hef nú sýnt fram á það hér að framan, að Kr. J. hefir algjörlega mistekist að sanna, að í ríkisráðsákvæðinu felist eigi viðurkenning af vorri hálfu á gildi grundvallarlaganna á Íslandi. Röksemdaleiðsla Kr. J. í því atriði var byggð á ósönnnum grundvelli, þeim, að

Danir héldu því eigi fram, og gætu ekki haldið því fram með álitlegum rökum frá sínu sjónarmiði, að grundvallarlögin giltu hér á Íslandi. Kr. J. hefir ekki tekist betur með hitt atriðið, sem hann þurfti að sanna, að vér gætum sett ráðgjafa vorn inn í ríkisráðið með stjórnarskrárákvæði, þótt grundvallarlögin væru ekki gildandi á sérmálasvæðinu. Hann byggir þetta á leyfi Dana aðallega, en þetta leyfi sést hvergi, og þó það væri til, þá væri það ónýtt, nema það stæði í grundvallarlögunum.

Hvað þýðir nú ákvæðið eftir niðurstöðu þeirri, er Kr. J. kemst að?

Það er ógn meinlaust. Það er bara sett í stjórnarskrána vor vegna.

Það er satt, segir Kr. J., að það er aðallega vegna eftirlitsins frá alríkisins hálfu með málum vorum, að ráðgjafi vor verður að bera mál vor upp í ríkisráðinu, en til þess hann sé þar, þarf ekki samþykkis vors, hann verður þar hvort sem vér samþykkjum ákvæðið eða ekki.

En hvers vegna leggja Danir þá svo mikið kapp á það, eftir kenningu Kr. J., að ákvæðið sé samþykkt. fyrst þess þarf ekki til þess ráðgjafi vor beri mál vor upp í ríkisráðinu? Hvernig getur það verið vor vegna?

Jú, segir Kr. J., það er til þess vér öðlumst með því rétt til að ráðgjafi vor komi í ríkisráðið. „Ríkisráðið verður þá að nokkru

leyti íslenzk stofnun; það lýtur þá bæði grundvallarlögunum og stjórnarskránni. Forsæti hefir þá konungur Danmerkur og konungur Íslands.“

Það er af einskærri velvild til vor og einungis til að auka veg vörn og upphæð að stjórnin vill láta oss samþykkja ríkisráðsákvæðið í frv.

Skilningslaus var Kr. J., þegar hann fyrir hönd nefndarinnar í efri deild í fyrra sumar sagði í ræðu, að það væri *óheppilegt*, að þetta ákvæði væri tekið upp í frv. Ákvæðið er einmitt, eftir ritlingi Kr. J. að dæma, ákaflega heppilegt, hreinasti ávinningur fyrir oss.

Það sem óskiljanlegast er þó af öllu, sem Kr. J. segir í ritlingnum, er það, að hann skuli trúa því, álíta það eðlilegt, að stjórnin leggi svo mikið kapp á að neyða þessari fyrirhuguðu upphæð upp á oss. að hún muni neita oss um umbætur þær á stjórnarskránni, er hún hefir lofað oss, ef vér ekki þiggjum upphæðina líka. Kr. J. segist ekki vera í vafa um þetta og það sé þá lítil útsjón til þess, að vér fáum á næsta áratug til leiðar komið nokkurri viðunanlegri breytingu á stjórnarfari voru. Úrfelling ákvæðisins séu hrein banaráð við málið. Kemur ekki þetta kapp stjórnarinnar undarlega við þá niðurstöðu um þýðing ríkisráðsákvæðisins, sem Kr. J. kemst að. Er það ekki einmitt sönnun fyrir mínu máli, að meira liggi í ákvæðinu, heldur en Kr. J. vill kannast við, þegar úrfelling þess á að

hafa þessar afleiðingar? Jú, óneitanlega er hér sönnun fyrir minnu máli. Heilbrigð skynsemi segir manni það. Ákvæðið þýðir viðurkenning á yfirráðum Dana yfir málum vorum öllum og uppgjöf á sjálfstæði voru, sem vér höfum haldið fram til þessa, að vér ættum rétt til. Vér samþykktum með því skoðun Dana á stjórnarstöðu Íslands að öllu leyti.

En ef þýðing ákvæðisins er *svo* mikvæg, er það þá ekki rétt, að úrfelling ákvæðisins myndi verða frv. til falls og steypa oss út í nýja vonlausa baráttu fyrir þeim stjórnarumbótum, er vér þörfnumst *svo* mikillega?

Það er engin ástæða til að ætla það. Vér höfum loforð konungs í boðskapnum 10. jan. 1902, *svo* skýrt og ákveðið, sem nokkurt loforð getur verið orðað, fyrir því, að vér getum fengið umbætur þær á stjórnarskránni, sem frumv. 1902 inniheldur, og loforðið er engu skilyrði bundið um það, að vér þurfum fyrir umbæturnar að falla frá sjálfstæðiskröfum vorum, sem vér höfum haldið fram í yfir 50 ár. Að bæta skilyrði í þá átt inn í frv., eftir að loforðið var gefið, gat stjórnin ekki. Loforðið stendur óhaggað eftir sem áður, og vér eigum heimtingu á því, að það sé haldið, enda væri það óhæfa, að ætla það, að konungur héldi eigi loforð sitt.

Ef Kr. J. eigi sýnir fram á, að loforð konungs sé skilyrði bundið í þessu tilliti, þá er alt

hans tal um banaráð við stjórnarskrármálið hreinn hégómi.

En þó að það væri nú rétt, að úrfelling ákvæðisins hefði í för með sér synjun staðfestingar á frv., þá er það rangt, að úrfelling ákvæðisins úr frv. á næsta þingi, leiddi til endalausrar baráttu. Ef vér sæjum oss þann kost nauðugan að ganga að ákvæðinu, og vér vildum vinna það fyrir umbæturnar að sleppa landsréttindum vorum, þá er engin hætta á því, að vér gætum ekki fengið að gera það á næsta þingi þar á eftir, og getur þá varla heitið, að vér höfum sett oss úr færi með að innlima oss í Danmörku.

En innlimunar-vinunum liggur á. Ef þjóðin fær tíma til að hugsa sig um, þá hverfur hún frá þeim.

Kr. J. ver töluverðu rúmi í enda ritlings síns til að lýsa réttarstöðu ráðgjafans, eftir því sem hann vill að ríkisráðsákvæðið í frv. 1902 verði skilið. Ég get látið mér nægja að taka það fram, að öll sú lýsing er rammskökk, þegar það er sannað, eins og ég hefi gert, að ráðgjafinn verður eftir ákvæðinu danskur grundvallalaga-ráðgjafi. Hann hefir þá enga „sannarlega“ sérstöðu gagnvart hinum dönsku ráðgjöfunum, hvorki í ríkisráðinu né annarsstaðar. Það er að visu satt, að meðan og að svo miklu

leyti ríkisþingið danska lofar lögunum 2. jan. 1871 að standa óhöggugum, þá á hann að skrifa undir með konungi í þeim málum, sem í lögum þessum eru talin sér-mál vor, en hann gerir það aðallega sem danskur ráðgjafi, og Kr. J. veit hvað það þýðir.

Ég hef aldrei sagt, að það eitt, að ráðgjafi vor mæti í ríkisráðinu, án fyrirmæla um það í stjórnarlögum vorum, geri það að verkum, að réttarstaða hans verði söm og dönsku ráðgjafanna, en ég hef haldið því fram, að þetta verði, ef vér samþykkjum ríkisráðsákvæðið í frv. 1902

og það er *rétt* (ég get þá snúið loka-fullyrðingum Kr. J. við):

af því að ráðgjafi vor er þá skipaður samkvæmt grundvallarlögunum,

af því að verksvið hans er að vísu „sér-mál“ Íslands, en þau liggja þá *ekki* fyrir utan valdsvið grundvallarlaga og dómssvald ríkisréttar,

af því að hann ber þá eigi *aðallega* ábyrgð fyrir alþingi með varnarþingi fyrir hæstarétti, heldur fyrir ríkisþingi Dana með varnarþingi fyrir ríkisrétti.

